

Rondetafelgesprek over het Nederlandse praktijkonderwijs van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van de Tweede Kamer

12 december 2019

De Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) is er om te zorgen dat studenten de beste praktijkopleiding met uitzicht op een baan krijgen en bedrijven nu en in de toekomst beschikken over de vakmensen die ze nodig hebben. Zij zet zich in voor een optimale aansluiting beroepsonderwijs - arbeidsmarkt. SBB heeft een aantal (wettelijke) taken.

1. SBB erkent en begeleidt de leerbedrijven waar leerlingen en studenten terecht kunnen voor een stage of leerbaan van goede kwaliteit.
2. Bij SBB maken onderwijs en bedrijfsleven afspraken over wat de student moet kennen en kunnen om een mbo-diploma of een mbo-certificaat voor leven lang ontwikkelen te behalen.
3. SBB levert feiten en cijfers over de aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt. Voorbeeld hiervan zijn de feiten en cijfers over de kans op stage, -leerbaan en -werk en ook de trends en ontwikkelingen in de sector of bedrijfstak of op de arbeidsmarkt.

Verder adviseert SBB leden van het kabinet over de aansluiting van het beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt. In het verlengde van de wettelijke taken voert SBB in opdracht van OCW en SZW additionele taken uit zoals de Boris-dienstverlening voor praktijkonderwijs en het voortgezet onderwijs en coördineert ze de pilots mbo-certificaten en praktijkleren met de praktijkverklaring in het mbo (praktijkleerroute op maat, bijlage).

Leeswijzer

Deze notitie beschrijft de aanleiding van Boris-dienstverlening en de praktijkverklaring (1), de doorstroom van praktijkonderwijs naar mbo (2) en het belang van een gezamenlijke inzet op een succesvolle doorstroom (3). In de nadere toelichting op de Boris-dienstverlening en de praktijkverklaring (4) is beschreven welke bouwstenen de Boris-aanpak kent en dat in de structurele bestending en financiering van deze additionele taak bij SBB vanaf 2021 nog niet is voorzien en wel noodzakelijk is. SZW en OCW hebben SBB gevraagd additioneel een pilot uit te voeren om te verkennen hoe leerlingen praktijkonderwijs en vso die uitstromen naar arbeid met praktijkleren in een passende praktijkleerroute hun arbeidsmarktpositie kunnen versterken (5).

1. Voor iedereen een passende plek in het onderwijs en op de arbeidsmarkt

In de aanloop naar de ratificatie door Nederland van het VN-Verdrag voor de rechten van personen met een handicap (juni 2016) heeft SBB in opdracht van OCW en in afstemming met de onderwijskoepels voor praktijkonderwijs en vso, de werkgeversorganisaties VNO/NCW en MKB Nederland en de werknemersorganisaties, de Boris-aanpak en Boris-dienstverlening ontwikkeld. Sinds 2015 is de dienstverlening beschikbaar voor alle praktijkonderwijs en vso-scholen in Nederland.

De Boris-aanpak is gebaseerd op de bestaande mbo infrastructuur. Dat betekent dat de kwalificatiestructuur en het netwerk van erkende leerbedrijven ingezet wordt voor jongeren van het praktijkonderwijs (en voortgezet speciaal onderwijs) die vanwege hun beperking of leerachterstand geen mbo-diploma (inclusief een entree-diploma) kunnen halen en uitstromen naar arbeid. Voor een groep jongeren van het vso en praktijkonderwijs is het behalen van een praktijkverklaring het hoogst haalbare en waardevol en herkenbaar voor de arbeidsmarkt.

2. Doorstroom praktijkonderwijs naar mbo

Uit onderzoek blijkt dat circa 52% van de leerlingen van het praktijkonderwijs succesvol doorstroomt naar vervolgonderwijs. Het onderzoek "Doorstroom van praktijkonderwijs naar mbo: studie naar cijfers, achtergronden en wettelijk kader" van KBA Nijmegen (2018) geeft de volgende analyse: de doorstroom van praktijkonderwijs naar mbo is al vele jaren omvangrijk en bovendien vrij constant. Verschillende factoren, zoals situatie op de arbeidsmarkt, veranderingen in het onderwijsstelsel, regionale verschillen, verschillen tussen scholen of in leerlingpopulaties hebben nauwelijks invloed op de hoogte van de doorstroom naar het mbo. In alle regio's en op

vrijwel alle scholen stroomt een aanzienlijk deel van de leerlingen door naar het mbo. Een ongeveer even groot deel van de leerlingen stroomt niet door naar mbo. Zij hebben niet het vermogen en/of de wens om verder te studeren in het mbo.

3. Gezamenlijke inzet voor succesvolle doorstroom in het belang van de leerling

De entreeopleiding is een beroepsopleiding binnen het mbo voor die jongeren en (jong) volwassenen die geen vmbo diploma hebben behaald. Om de doorstroom vanuit praktijkonderwijs naar mbo zo succesvol mogelijk te maken, is het van belang dat praktijkonderwijs en mbo samen kijken wat de individuele leerling, die het vermogen en de wens heeft om verder te studeren na het praktijkonderwijs, hiervoor nodig heeft. In principe wordt een entreeopleiding gevolgd op een mbo school. Een warme overdracht van praktijkonderwijs naar mbo is daarbij essentieel.

Om deze overgang soepel te laten verlopen kan binnen de laatste fase van het praktijkonderwijs in samenwerking met een mbo school de voorbereiding op deze overstap worden vormgegeven (t.b.v. doorlopende leerlijn). Maar ook tijdens de entreeopleiding op de mbo school kan vanuit het praktijkonderwijs bijdrage en expertise worden ingebracht voor die oud-pro leerlingen die dit nodig hebben.

Voor een aantal praktijkonderwijs-leerlingen is de overstap naar de mbo school té groot (gezamenlijk door praktijkonderwijs en mbo school te bepalen). Voor deze leerlingen wil OCW het mogelijk maken om (delen van) de entreeopleiding binnen de schoolperiode van het praktijkonderwijs te verzorgen. Zoals ook al beschreven in de kamerbrief augustus 2019 "Op weg naar versterkt beroepsonderwijs in de regio" gelden daarbij twee basisprincipes: het aanbieden van (delen van) de entreeopleiding gebeurt altijd in samenwerking en onder verantwoordelijkheid van het mbo en de samenwerking tussen bekostigde scholen en instellingen is de standaard. Met betrekking tot het eerste basisprincipe betekent dit dat de mbo school naast de verantwoordelijkheid voor de examinering ook de verantwoordelijkheid voor de kwaliteitsborging van het entreeopleiding heeft.

Naar aanleiding van het regeerakkoord (waarin opgenomen is de samenwerking tussen mbo en praktijkonderwijs verder te stimuleren) is OCW in gesprek met de MBO Raad, de VO-raad, de Sectorraad Praktijkonderwijs en de NRTO hoe gezamenlijk de samenwerking gestimuleerd kan worden om te bevorderen dat meer leerlingen uit het praktijkonderwijs doorstromen naar het mbo en de arbeidsmarkt.

Van belang om dit goed te doen, want uit het eerder genoemde onderzoek blijkt dat één op de vijf leerlingen in het praktijkonderwijs een diploma mbo-niveau 1 (entree) haalt. De meesten van hen stromen door naar mbo-niveau 2. Eenmaal op het mbo is het grootste deel van de doorstromers daar ook succesvol. Dat geldt ook voor de praktijkonderwijs-leerlingen die instromen op mbo-niveau 1. In vergelijking met andere groepen jongeren in een kwetsbare positie zijn leerlingen uit het praktijkonderwijs het meest succesvol in het mbo. Op termijn lukt het ruim een kwart van alle praktijkonderwijs-leerlingen een startkwalificatie te behalen.

Van de vso-leerlingen stroomt 46% door naar vervolgonderwijs in het mbo. Beroepsonderwijs en bedrijfsleven, samenwerkend in SBB, streven er naar dat de jongeren die de schoolloopbaan kunnen vervolgen met een entreeopleiding of een beroepsgerichte opleiding op niveau 2 in het mbo dit ook kunnen doen.

4. De Boris-dienstverlening en praktijkverklaring voor praktijkonderwijs en vso

Sinds augustus 2015 is de Boris-dienstverlening voor vso en praktijkonderwijs ondergebracht bij SBB. Voor de periode 2017-2020 financiert OCW de Boris-dienstverlening met een projectsubsidie. Ook SZW onderschrijft het belang van een soepele overgang van school naar werk en financiert de doorontwikkeling van de Boris-aanpak in de arbeidsmarktregio's in de samenwerking tussen vso/pro, gemeenten en werkgevers, gericht op de jongeren die uitstromen naar de arbeidsmarkt. In de structurele besteding en financiering van de additionele taak Boris-dienstverlening voor praktijkonderwijs en vso bij SBB vanaf 2021 is nog niet voorzien en wel noodzakelijk.

Ambitie met de inzet van de Boris-aanpak, de Boris-dienstverlening en de (Boris) praktijkverklaring is een sluitende aanpak voor de vso en praktijkonderwijs jongeren naar arbeid neer te zetten. En dat voor die jongeren die geen mbo diploma (incl. entree) kunnen behalen, zodat ook deze jongeren met talenten en mogelijkheden hun kansen op een baan vergroten. Het concept van werkend leren biedt mogelijkheden aan de praktische ingestelde leerling om binnen de praktijk van het erkende leerbedrijf een goede praktijkgerichte maatwerkroute in het leerbedrijf te volgen op basis van werkprocessen uit de kwalificatiestructuur. Tijdens de maatwerkroute werken docent en praktijkopleider nauw samen om het doel van de leerling te realiseren. De praktijkverklaring is daarbij een document waar de leerling trots op is, maar ook waarde op de arbeidsmarkt en voor brancheorganisaties heeft en herkenbaarheid heeft voor het bedrijfsleven, onderwijs en gemeenten/UWV.

Per november 2019 zijn de volgende feiten bekend:

Feiten uit het Boris Praktijkkloket (november 2019)
• In totaal 431 instellingen aangemeld
• Ruim 80% van de pro-scholen werkt met de praktijkverklaring
• 277 scholen vso en praktijkonderwijs actief (meer dan enkele leerlingen in traject)
• Sinds 2015 hebben in totaal 4.767 leerlingen een BORIS-traject gevolgd
• Sinds 2015 zijn 7.825 praktijkverklaringen uitgegeven
• In totaal zijn er 10.590 erkende Boris-leerbedrijven

De praktijkverklaring is een referentie van de praktijkopleider van het leerbedrijf en wordt gesteund door VNO/NCW, MKB, vele brancheorganisaties en werknemersorganisaties.

4a. Kansrijke werksoorten

Voor iedere leerling en student is het belangrijk iets te gaan doen wat hij/zij leuk vindt én wat bij hem/haar past. Naast een 'wensberoep' is het ook mogelijk om uit te gaan van een 'kansberoep'. De SBB-informatie over regionale arbeidsmarkt (kans op werk, kans op stage) ondersteunt bij het keuzeprocess. Daarnaast helpt de digitale tool SBB Werkverkenner de docenten en leerlingen (en hun ouders) om te onderzoeken welke werksoorten (werkprocessen uit de kwalificatiestructuur) passen bij de talenten van de jongere. Investeren in een goede loopbaanoriëntatie ondersteunt de leerling en de betrokkenen bij het maken van een keuze voor een leerbedrijf, stageplaats en/of praktijkopleiding.

4b. Voldoende stages en leerbanen

Als onderdeel van haar wettelijke taken is SBB verantwoordelijk voor het zorgen voor voldoende leerbedrijven van goede kwaliteit voor stages en leerbanen. De stage is een essentieel onderdeel van iedere opleiding. SBB beschikt over ruim 250.000 leerbedrijven in Nederland, waarvan thans 10.590 erkend zijn voor Boris. Met deze erkenning geven leerbedrijven aan dat ze open staan voor de leerlingen van vso en praktijkonderwijs en bereid zijn een maatwerkopleiding te verzorgen. Het erkennen en begeleiden van leerbedrijven doet SBB met zo'n 400 adviseurs verdeeld over het land in alle sectoren en regio's. Voor alle leerlingen in het vso en praktijkonderwijs (en ook studenten in het mbo) geldt dat ze een melding kunnen maken bij SBB indien zij geen stageplek kunnen vinden. De SBB-adviseur kan de leerling, student en de school helpen bij het vinden van een geschikte stageplaats.

4c. Goede match leerling en leerbedrijf belangrijk

De scholen verzorgen de praktijkopleidingen voor kwetsbare jongeren. Bij de scholen is veel expertise over de begeleiding en opleiding van de leerlingen en de aanvullende maatregelen die soms nodig zijn om een praktijkopleiding te kunnen volgen. Ook kunnen de docenten de leerbedrijven adviseren welke aanpak en ondersteuning nodig is om de leerlingen succesvol stage te laten lopen. Omdat de leerlingen soms behoefte hebben aan persoonlijke ondersteuning of aanpassingen op de werkplek is een goede match tussen de leerling en het leerbedrijf erg belangrijk.

SBB kan de match tussen de leervraag van de leerling en de leermogelijkheden van het leerbedrijf, zeker als daar extra aandachtspunten bij komen, ondersteunen. Zowel aan de kant van de school als het leerbedrijf. De docent en de praktijkopleider zorgen uiteindelijk voor de match van de leerling op de stageplaats. De adviseurs praktijkleren van SBB kunnen leerlingen, scholen en leerbedrijven ondersteunen doordat zij:

- De leerbedrijven in de regio kennen en weten welke leerbedrijven open staan voor het bieden van stages aan leerlingen van het vso en praktijkonderwijs, bereid zijn én in staat zijn de nodige aanpassingen te doen, alsook waar mogelijkheden zijn om de stageplaats voort te zetten in een baan en/of een mbo-leerbaan.
- Leerbedrijven kunnen informeren over mogelijk oplossingen om een geschikte stage of een werkplek te kunnen bieden aan leerlingen of kunnen doorverwijzen naar de juiste experts bij scholen en/of bijvoorbeeld een jobcoach.
- Kunnen werkgevers verbinden aan scholen wanneer zij een stageplaats voor een leerling beschikbaar hebben.
- Goede voorbeelden van leerbedrijven kunnen delen die leerlingen hebben opgeleid tot een praktijkverklaring. Ook attenderen zij Boris-leerbedrijven en scholen op de Subsidie Praktijkleren voor vso/pro/vmbo.

5. Doorlopende leerlijn voor vso/pro-leerlingen organiseren met praktijkleren

Voor de leerlingen van het praktijkonderwijs en vso die kunnen doorstromen naar het mbo bestaat er een doorlopende leerlijn van vso/pro, naar mbo entree, aansluitend zo mogelijk mbo 2 en dan naar werk.

Voor leerlingen waarvoor een entreeopleiding (nog) niet haalbaar is en uitstromen naar de arbeidsmarkt, onderzoeken we in de vorm van een pilot de mogelijkheden om in samenwerking tussen vso/pro, gemeente/UWV, werkgevers en mbo om een doorlopende leerlijn te organiseren voor de (werkende) jongere zonder startkwalificatie en zo een stevigere arbeidsmarktpositie te bereiken. We verkennen op welke wijze vso/pro-leerlingen die uitstromen met een praktijkverklaring naar een baan (of werkzoekend zijn) op welke wijze en onder welke condities:

- een praktijkleerroute met de praktijkverklaring in het mbo (onderdeel van de mbo-verklaring) ingezet kan worden
- een praktijkleerroute leidend tot een mbo-certificaat ingezet kan worden
- alsnog de baan om te zetten in een BBL-leerbaan.

Bijlage: Bouwstenen van de Boris-aanpak

1. *Ondersteuning vso en praktijkonderwijs scholen:* In iedere arbeidsmarktregio is een adviseur doelgroepen (24 adviseurs) aangesteld, dit is een adviseur praktijkleren die deel uitmaakt van het sectorteam en het regioteam; hij is in die regio de accounthouder van de vso/pro-scholen en adviseert ook entreeopleiders over maatwerkroutes en leerplaatsen. In samenwerking met de Sectorkamer Entree (waar vertegenwoordigers van onderwijs en bedrijfsleven afspraken maken over de uitvoering van de wettelijke taken van SBB) wordt afgestemd hoe deze rol doorontwikkeld kan worden naar adviseur voor kwetsbare jongeren (jongeren die geen startkwalificatie kunnen behalen).
2. *Werving, selectie en ondersteuning leerbedrijven en praktijkopleiders:* Adviseurs praktijkleren (zo'n 400 personen) bespreken met de leerbedrijven hun mogelijkheden voor het opleiden van praktijkonderwijs en vso-leerlingen met de maatwerkroute leidend tot een praktijkverklaring. Bij de erkenning van de leerbedrijven hanteert SBB het erkenningsreglement voor leerbedrijven en het profiel van de praktijkopleider. Jaarlijks wordt voorzien in een nieuwe instroom van leerbedrijven Boris en waar nodig worden extra leerplaatsen en leerbedrijven geworven, afgestemd op de vraag naar leerplaatsen en leerbedrijven van praktijkonderwijs en vso. De leerbedrijven kunnen gebruik maken van de Subsidie Praktijkleren vso/pro/vmbo in het laatste jaar van het praktijkonderwijs.
3. *Oriëntatie op werk en opleiding:* De vso- en praktijkonderwijs-leerlingen (12 t/m 18 jaar) maken kennis met bedrijven, bedrijfsactiviteiten en beroepen, beginnend bij binnenschoolse praktijk(lessen), interne stages, en via oriënterende stages en bedrijfsbezoeken naar praktijkopleidende stages. Instrumenten waar scholen van gebruik kunnen maken zijn: beroepsbeschrijvingen en beroepenfilmpjes op kiesmbo.nl, arbeidsmarktinformatie (kans op werk, kans op stage), register erkende leerbedrijven, SBB Werkverkenner voor matches talenten met werkprocessen uit de kwalificatiestructuur.
4. *Werkend leren bij een erkend leerbedrijf met een bekwame praktijkopleider:* Bij SBB zijn ruim 250.000 leerbedrijven opgenomen in het register erkende leerbedrijven. In persoonlijke gesprekken met de praktijkopleiders van de leerbedrijven wordt toegelicht wat de Boris-aanpak inhoudt. Met een aantal van ruim 10.590 erkende leerbedrijven wordt goed aangesloten bij de vraag naar Boris-leerplaatsen. Dit aantal is groeiende en afgestemd op de behoefte van de scholen en bedrijven.
5. *Maatwerkopleiding met de kwalificatiestructuur:* Door gebruik te maken van de werkprocessen uit de mbo kwalificatiestructuur kunnen scholen in samenwerking met de leerbedrijven een passende maatwerkroute samenstellen. Afgestemd op het werk in het leerbedrijf en de mogelijkheden van de leerling. In het Boris Praktijkkloket stellen scholen een maatwerkroute samen waarbij ze kunnen putten uit werkprocessen uit één of meerdere dossiers.
6. *Praktijkkloket en praktijkverklaring:* De praktijkverklaring is een referentie van de praktijkopleider van het erkende bedrijf die gezien heeft dat de leerling bepaalde werkprocessen heeft laten zien in de praktijk. De praktijkverklaring heeft waarde op de arbeidsmarkt. Diverse bedrijfstakorganisaties steunen de praktijkverklaring en hebben hun logo verbonden aan de praktijkverklaring. De praktijkopleider ondertekent de praktijkverklaring en het logo van het leerbedrijf en de brancheorganisatie wordt opgenomen. De praktijkverklaring geeft geen recht op in- en doorstroom binnen het mbo-onderwijs. Wel is het herkenbaar voor de onderwijsinstellingen, de werkgevers en gemeente/UWV.

Bijlage: Pilot Praktijkleren met de praktijkverklaring in het mbo

Primaire doelstelling van de onderwijskolom is leerlingen/studenten op te leiden voor een startkwalificatie. Een doorlopende leerlijn van praktijkonderwijs via entreeopleiding naar een mbo 2 diploma heeft daarbij de voorkeur. Echter, niet voor elke kandidaat is de weg naar een mbo diploma de passende route. Daarom hebben beroepsonderwijs en bedrijfsleven en SZW/OCW de handen ineen geslagen in de pilots 'Praktijkleren met de praktijkverklaring in het mbo'. SBB ondersteunt en faciliteert onderwijsinstellingen en leerbedrijven en samenwerkingsverbanden bij het vorm en inhoud geven van de praktijkleerroute maatwerk met de praktijkverklaring (onderdeel van de mbo-verklaring) in het mbo welke in de vorm van een pilot tot en met 2020 uitgevoerd wordt.

In de pilots 'Praktijkleren met de praktijkverklaring in het mbo' kunnen werkenden en werkzoekenden vaardigheden aanleren, afgeleid van de mbo kwalificatiestructuur, die aansluiten op de behoefte van werkgevers en werknemers. Bij het volbrengen van de praktijkleerroute op maat ontvangt de kandidaat een mbo verklaring met in ieder geval een praktijkverklaring. Met de pilots wordt de mogelijkheden van een nieuwe praktijkleerroute in het mbo verkend, en de samenwerking beproefd tussen werkgevers, werknemers, werkzoekenden, onderwijs en gemeenten/UWV.

De pilots bieden de mogelijkheid voor gemeenten/UWV, onderwijs en bedrijfsleven om in de praktijk te onderzoeken welke voorwaarden nodig zijn om deze praktijkleerroute goed te kunnen uitvoeren. De praktijkleerroute met de praktijkverklaring wordt uitgevoerd in de derde leerweg en wordt niet bekostigd door OCW.

Zo bieden de partijen samen meer perspectief op duurzaam werk ("echte banen") voor werkenden en werkzoekenden, voor wie het behalen van een mbo-diploma (incl. entree) of -certificaat vooralsnog niet haalbaar is. Daarbij zet SBB haar dienstverlening, voortvloeiend uit haar wettelijke taken, specifiek met oog voor de behoeften van deze doelgroep in. Diezelfde dienstverlening staat ook ten dienste van alle mbo-studenten die in het kader van passend onderwijs binnen de mbo-instellingen worden opgeleid voor een mbo-diploma.